

”Brennende hjerter eller misjonerende menigheter?”

En kommentar til Harald Hegstad og Tore Lauge-ruds KIFO-rapport 2002.

ROLF KJØDE

Fra Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO) har det de siste årene kommet mange interessante studier i norsk kirkevirkelighet. Nylig ble vi introdusert for denne undersøkelsen av holdninger og engasjement i forhold til ytre misjon i menigheter i Den norske kirke. Sammen med boka lå forlagets ”vaskeseddel” med et eksponert budskap om misjonens sterke stilling i folkekirken. Etter sigende skulle en folkekirkemenighet i Nordland ha mer syn og gjennomslag for misjon enn noe som blir kalt en ”bedehusmenighet” i Østfold. Og holdninger og engasjement til misjon beror i mindre grad på teologi. Slike utsagn stimulerer til nøye lesing.

Boka har mye interessant stoff som bør studeres og drøftes i både misjons- og kirkemiljø. Hoveddelen av rapporten er en kvalitativ studie i fire forskjellige menigheter, men i forkant av dette er det også gjort en større kvantitativ bakgrunnsundersøkelse i de fire prostiene som menighetene er deler av. Dette er etter mitt skjønn viktig som ramme for tolkningen av de lokale intervjuene, og jeg lurer noen ganger underveis på om koblingen blir godt nok ivaretatt. Særlig synes det som om noe av den veldig positive framstillingen av den nordnorske folkekirkemenighetens misjonsengasjement ser bort fra det statistisk lave engasjementet både gjeldende prosti og menighet leverer målt mot det atskillig mer kritiserte bedehusmiljøet i Østfold. Totalt sett savner jeg en mer

aktiv, sammenholdende og kritisk bruk av statistikken (kap.3) i den snevrere dybdeforskningen (kap.4-7).

Dette må ikke forringe verdien av det arbeidet som blir gjort i intervjumaterialet. Som bok betraktet er det her framstillingen har sin nerve. De fire menighetene representerer tre kategorier menigheter, etter mønster av en tidligere studie fra Hegstad.¹ I den foreliggende boka representerer Helgerud og Sørnes "arbeidskirken", Nord-Rana "folkekirkemenigheten" og Tune "bedehusmenigheten". De to første er dog svært forskjellige ved sin kulturelle og teologiske posisjon, med Helgerud tilhørende i et urbant og organisasjonsfattig område og Sørnes midt i Rogalands misjonsbelte. Kategoriseringen av menighetene virker gjennomtenkt og troverdig, bortsett fra at jeg føler begrepsbruken "bedehusmenighet" forvirrende når vi vet at noen bedehus vurderer forsamlingsstrategier under samme benevnelse.

Før disse feltstudiene presenteres, introduserer forfatterne arbeidet med bakgrunnskapitler av praktisk og missiologisk art. Til dette har jeg bare én merknad. Forfatterne nevner overhodet ikke de viktige innspill i internasjonalt misjonsmiljø i forhold til nødvendigheten av frivillige misjonsstrukturer ved siden av menighetsstrukturen i kirkene. Ralph Winter fikk stor oppmerksomhet rundt dette ved sitt foredrag om "modalities" og "sodalities" under det store Lausannemøtet i 1974.² Dette er blitt fulgt opp av mange misjonsstrateger på en slik måte at tanken om denne dobbelheten som noe særnorsk, tungvint og ukirkelig, vanskelig lar seg forsvare. Blant de nyere framstillinger som gir sin sterke tilslutning til en slik organisering av misjonsarbeidet, er den anerkjente Patrick Johnstone.³ Selv om siktet med Hegstad/Laugeruds bok er de lovfestede organer, ville det for tolkingen av visse resultater i studien være nyanserende å lytte til disse sterke internasjonale røstene.

Målet for rapporten er ikke å analysere all misjonsvirksomhet i et område, men å se i hvilken grad statskirken ved sine lovfestede organer og stillinger implementerer engasjement for misjon i sin virksomhet. Dette gir naturligvis en fare for manglende innsyn i den virksomheten som drives uavhengig av disse instansene. De forventede funn kommer i stor grad fram i det statistiske materialet, som viser at det totale misjonsengasjementet i midtre Østfold og på Jæren er skyhøyt over det nordnorske og Oslo-områdets når det gjelder foreningsliv og givertjeneste. Når det kommer til enkeltmenighetene, kan variasjonene synes noe overraskende,

særlig ved at menigheten i Tune i liten grad engasjerer til misjon, mens det folkekirkelige Nord-Rana har etablert et sterkt lokalt initiativ. Likevel kan ikke Rana måle seg med Tune om vi ser på gudstjenestedeltakernes engasjement for misjon i foreninger og bedehus. Enhver sammenlikning blir urett uten dette perspektivet.

Studiens analyser av disse forholdene virker i stor grad troverdige. På noen punkt vil jeg likevel utfordre de vinklinger som er valgt. Blant annet legges det etter min mening visse føringer for tolkingen av materialet gjennom noe av det språk som velges.

Misjonsforståelse og menighetstenking

Blant de sentrale spørsmål i en slik undersøkelse er naturligvis misjonsforståelse og menighetstenking. Når tittelen kontrasterer brennende hjerter og misjonerende menigheter, spiller dette på en inderlighetens ordbruk fra pietismen, som likevel ikke var ment å si at misjon bare er for noen få, utvalgte kristne. Tvert om sluttet pietismen med sitt menighets- og misjonssyn seg til Luther selv når han som alternativ tre i Deutche Messe skisserer det han egentlig ser for seg, men dessverre som urealistisk: de troendes forsamling av dem "som for alvor ønsket å være kristne".⁴ De brennende hjerter i pietistisk terminologi er rett og slett fellesskapet av de dømte kristne slik de trer fram ved troens personlige bekjennelse. Men dermed er uttrykket parallelt med begrepet menighet som "de hellige og sant troende".⁵ Norsk misjon har aldri villet gjøre adressen for sendeansvaret smalere enn dette.

Selv om studien må gjøre sin praktiske avgrensning til råds- og stabskirken, skinner det gjennom at forfatterne i tillegg har vansker med å forstå den tradisjonelle delingen i norsk kristenliv, gjerne skissert med ellipsen og dens to brennpunkter. Dette kalles en "menighetstenking på bedehusets premisser" og refererer til en informant med "bevissthet om at den rådende kirke-/menighetstenkingen ikke er teologisk holdbar".⁶ I oppsummeringen bruker de et så sentralt teologisk ord som at det mangler "forsoning" i de kirkelige strukturer i Tune (til forskjell fra Sørnes og Nord-Rana), enda det blir understreket at bedehusfolket er tradisjonelt kirkelige, slutter opp om gudstjenestene og delvis befolker menighetsrådet.⁷

Forfatterne hevder at de deltakende organisasjoner i Samarbeidsråd for menighet og misjon (SMM) "har lagt (ellipsetenkingen) bak seg".⁸ Dette medfører, så langt jeg kan se, ikke prin-

sipiell riktighet. SMM er for flere av aktørene kun et supplement til den totale strategien for å skape basis hjemme for et offensivt misjonsarbeid ute. I store deler av bygde-Norge fungerer ennå den gamle strategien med kirka og bedehuset i kombinasjon.

Likevel mener jeg undersøkelsen er svært nyttig når den påpeker ellipsens sakte sammenbrudd. Noen av hovedtrekkene i Tune er påtakelig lik det vi kjenner fra andre bygdebyer og byområder. Av forskjellige grunner har ikke folk kapasitet eller motivasjon til spredt engasjement. Både samfunnsutvikling og en teologisk splittet kirke kan ligge bak en slik opplevelse. Forfatterne påpeker at under bedehusets fortsatt sterke stilling i Tune, ligger en ung troløshet mot tradisjoner, og den kan ramme både kirke og bedehus over tid. Allerede nå synes misjonsengasjementet i begge hus å ha lav status blant ungdom.

Det er særlig i Tune og Sørnes vi møter de unge. I Sørnes utfordres de samme tendenser hos unge av tverrkirkelige organisasjoner som er bedre på utfordring enn de tradisjonelle "misjonene". I den grad ungt engasjement er en katalysator, skulle jeg gjerne også ha visst litt om dem i Helgerud og Nord-Rana, men er det typisk at det er de mest misjonspregede kulturene som i størst grad rekrutterer, at folkekirkeloyalitet svekkes blant unge (Nord-Rana), og at liberalt pregede menigheter ikke engasjerer (Helgerud)?

Den kirkelige ellipses sakte forfall kan føre til en styrking av arbeidskirketypen ved at bedehusidealer overføres dit, slik som i Sørnes. Både for unge og middelaldrende synes andre løsninger stedvis å være like aktuelle, både ved overgang til frikirke og ved fastere forsamlingsdannelser på bedehusene. Hele studien avslutter med en utfordring til å bygge misjonerende menigheter i Den norske kirke. Uansett ser retningen ut til å gå mot en sirkelmodell med lokalmenigheten som utgangspunkt for kristen tjeneste. Misjonens plass blir i denne modellen fort en sektor blant flere i menighetens liv. Det blir spennende framover å se hvordan dette blir prioritert både i arbeidskirker og forsamlingsbedehus. Frykten for begge hus er at de får nok med seg selv. Sørnes viser at det ikke trenger å gå slik når menigheten er seg bevisst på å la misjonsorganisasjonene framstå som kompetansesentra.⁹

Det slår meg ved lesingen at menighetene er svært sårbare og avhengige av enkeltpersoner. I stor grad er de undersøkte menighetene sterkt knyttet til prestens initiativ og rolle. Alt synes å henge på soknepresten i Tune. Presten holder sammen og profi-

lerer i Helgerud. Soknepresten er avgjørende i Rana sammen med den kvinnen som prosjektet har vært knyttet opp mot. I Sørnes er ikke selve misjonsengasjementet knyttet opp mot kapellanen, men til lekmannsidealer, men SMM-prosjektet er valgt i henhold til hennes tidligere misjonærerfaring. Forfatterne nevner oppsummerende de problemer misjon har med å hevde seg i stabsmenigheten så lenge ingen er ansatt for å ta seg av dette. Misjon blir en forsømt sektor som taper for kasualia, kateketisk arbeid, sang- og musikk, diakonatet o.a. I Sørnes, som er den sterke misjonsmenigheten i materialet, er også dette bildet forskjellig. Kan det henge sammen med denne menighetens sterke understreking av misjonsorganisasjonenes nødvendighet og tilsvarende synliggjøring av dem? Ifølge Patrick Johnstone får misjonsoppdraget bredt nedslag i menigheten kun når noen har hovedansvar for å fronte nettopp det.¹⁰

Teologiske føringer

Forfatterne hevder at misjonsmotivasjonen i stor grad er sammenfallende når vi ser menighetene under ett. Dette er en sannhet med klare modifikasjoner. Stabene i de fire prostiene svarer rett nok mer sammenfallende enn menighetsrådene. Dette sammenfallet kan være reelt, men det bør også søkes etter feilkilder som at det ofte svares etter forventninger. Vår relativt homogene teologiske tradisjon med et moderat/konservativt MF som dominant i kirkelig utdanning, legger til rette for stor bruk av felles språk. Realiteten bak språket må man ofte til intervjuene for å finne.

Går vi til menighetsrådenes svar, blir forskjellene tydelige. Sørnes, som i særklasse har størst misjonsengasjement, er til dels sterkt forskjellig fra de andre når det kommer til spørsmål om misjonsmotivasjon, hva som er menighetens primære oppgave, og hvilke (teologiske og strategiske) utsagn en slutter seg til. Mens menighetens oppdrag i Asker og Bærum prosti blir forstått som å "gi mennesker opplevelse av at de hører hjemme i kirken", er motivasjonen i Sandnes prosti "å føre flere til tro på Jesus".¹¹ Flertallet i Sandnes sier at spørsmålet om frelse og fortapelse er viktig for misjonsmotivasjonen. Bare en mindre gruppe i Asker og Bærum nevner dette.¹² Misjon som dialog skårer langt lavere i Østfold og Rogaland enn i Nordland og vest for Oslo.¹³ Disse eksemplene indikerer store teologiske forskjeller, og det kan vel

neppe være tilfeldig at de teologiske skillelinjene følger misjonsengasjementet?

De teologiske føringene blir enda tydeligere når noen av de lokale aktørene presenteres. Frontfigur for menighetens misjonsengasjement i Tune er en sokneprest som har klargjort at han følger de liberale biskopene i homofilspørsmålet. Forfatteren stiller ikke kritiske spørsmål ved om dette kan være med å hindre framveksten av misjonsengasjement. Soknepresten i Helgerud innfører et begrep som kalles "internasjonal diakoni".¹⁴ Under dette legger han engasjement gjennom bistandsorganisasjoner som Redd Barna, Estlandshjelpen, Menneskerettighetsfondet o.a. I Helgerud får både disse og misjonsorganisasjonene det forfatterne kaller "mager" støtte.¹⁵ Likevel er det åpenbart at de allmenne bistandsformål har styrket seg kraftig på bekostning av misjon gjennom 90-tallet.¹⁶

Det forundrer meg at forfatterne så snart adopterer uttrykket "internasjonal diakoni" uten å innholdsfylle det mer. Slik framstillingen nå er, og boka bruker ikke anførselstegn, må vi regne med at de slutter seg til den definisjonen av diakoni som soknepresten legger opp til. Denne diakonitenkingen er det grunn til å problematisere. Kirkens diakoni må ikke blandes sammen med allment sosialt engasjement. Disse to viktige størrelsene har hvert sitt regimente. Kristen diakoni er en nådegaverelatert tjeneste som skal ære Kristus og bygge menigheten som hans legeme ut fra evangeliet. Kristen misjon har alltid gitt høy prioritet til utøvelsen av dette. Sosialt engasjement er en Guds forpliktelse til alle mennesker som skal forvalte skaperverket ut fra Guds gode lov. Dette ansvaret har kirken alltid forkynt.

Mye av forpresentasjonen av prosjektet, og også av konklusjonen i boka, drar etter mitt skjønn for store vekslers på ett relativt vellykket prosjekt i en nordnorsk menighet. Det skal et bredere materiale til for å etablere en såpass tydelig konklusjon som en gjør om manglende forhold mellom teologi og misjonsengasjement.¹⁷ Ære være visdommen til dem som har drevet fram det gjeldende prosjektet, men det er hevet over tvil at det er sterkt personavhengig og at det er blitt til i et tradisjonalistisk miljø. Det betyr naturligvis at det samme er mulig også andre steder. En slik konklusjon kan ikke bestrides, men jeg stiller to spørsmålstegn: a) Er det mulig å drive fram en tilsvarende bredde for misjon i en framvoksende ung og urban etterkristen kultur? b) Er det mulig å

etablere en tese om teologiens manglende betydning for misjon ut fra ett slikt eksempel? Jeg tror ikke det.

Forfatterne nøyer seg ikke med å gjøre ovennevnte tolking av mangel på sammenheng. I oppsummeringen om Helgeruds scenarier, en menighet med store teologiske sprik, skisserer de med tilslutning en tanke om at de forskjellige retninger i menigheten kan finne sammen i en revitalisering. Hvordan dette skal skje uten at noen oppgir markerte teologiske posisjoner, synes for meg vanskelig å skjønne, men forfatterne er her ireniske. I konklusjonsavsnittet vegrer de seg tydelig for å si at det finnes teologiske skillelinjer i materialet. Variablene blir nevnt som "kristenkultur", "kirkesyn" og "misjonsforståelse".¹⁸ Misjonsforståelsen i Sørnes blir klassifisert som evangelikal og konservativ uten forbehold, mens Helgerud kun har "liberale" elementer i anførselstegn.¹⁹ Bak dette ligger sikkert gode ønsker om godt vær og revitalisering av misjon også i Bærum, men premisene er ikke like overbevisende for en menighet som allerede synes polarisert og har startet på veien mot passivisering ved at de mest misjonsmotiverte allerede har søkt andre sammenhenger som Storsalen og Frikirken.²⁰

Forskning er sjelden eksakt. Her som ellers kreves helhetsforståelse og tolkning. Forfatterne til denne studien har gjort et grundig og godt arbeid. Mine merknader slik de er kommet fram skal ikke tjene til å forringe, men til å utfylle dette.

Noter

1. Harald Hegstad: *Folkekirke og trosfelleskap*, Oslo 1996.
2. Ralph D. Winter: "Churches need missions, because modalities need sodalities", i *Evangelical Missions Quarterly*, 1971, og Ralph D. Winter: "The Two Structures of God's Redemptive Mission", i Arthur Glasser (red.): *Crucial Dimensions of World Evangelization*, Pasadena 1976.
3. Patrick Johnstone: *The Church is bigger than you think*, London 1998/2000, s.178f.
4. Sigurd Hjelde, Inge Lønning, Tarald Rasmussen (red.): *Martin Luther - Verker i utvalg, bind V*, Oslo 1982.
5. Den Augsburgske Bekjennelse, artikkel VIII.
6. *Brennende hjerter...*, s.212, 213.
7. s.268.

8. s.213.
9. s.156f.
10. Patrick Johnstone: *The Church is bigger than you think*, s.192f.
11. *Brennende hjerter...*, s.45.
12. s.51.
13. s.53.
14. s.84.
15. s.92.
16. s.85f.
17. s.271.
18. s.265, 269.
19. s.264.
20. s.86f.

Rolf Kjøde, f.1959. Cand. theol. og Praktikum fra MF 1985 og 1986. Sociology of Religion fra University of London 1994. Feltprest Trandum 1987. Lærer ved Indremisjonsforbundets bibelskole Bildøy 1988-96. Studentprest ved NLA og i Laget, Bergen 1996-98. Rektor ved Lagets Bibel- og Evangeliseringscenter, Mandal 1998-2001. Daglig leder i Norsk Råd for Misjon og Evangelisering og Undervisningskonsulent i Laget 2001-.

”Burning hearts or missionary congregations?”

The article focuses on a recently published book presenting results from research into four different parishes in the Church of Norway. The author emphasises that the study might draw too wide conclusions from the results of the in depth studies. His comments go in three directions: 1) The study could have done more to keep the statistical part, covering a wider area than just four parishes, in closer touch with the in depth interviews. 2) Even when evaluating mission as a component in local formal church structures, an adequate understanding of the free structure of independent mission agencies is necessary. 3) When the study states that differences in theology seem to have little impact on mission involvement in the four parishes, the conclusion is being modified by a closer look at the statistical part of the study.